

KUNGL. VITTERHETS
HISTORIE OCH
ANTI KVITETS AKADEMIEN

ÅRSBOK 2025

STOCKHOLM 2025

THE ROYAL SWEDISH ACADEMY OF LETTERS,
HISTORY AND ANTIQUITIES

ACADÉMIE ROYALE SUÉDOISE DES
BELLES-LETTRES, DE L'HISTOIRE
ET DES ANTIQUITÉS

KGL. SCHWEDISCHE AKADEMIE FÜR LITERATUR,
GESCHICHTE UND ALTERTÜMER

© De enskilda författarna och KVHAA, Stockholm 2025

Grafisk formgivning: Lars Paulsrud

vittherhetsakademien.se

ISBN 978-91-88763-68-6, ISSN 0083-6796

Italgraf Media, 2025

INNEHÅLL

- 7 Preses hälsningstal
- 11 År 2025 tilldelade medaljer och priser

MINNESORD

- 19 Gunnar Eriksson
- 25 Jan Svartvik

FÖREDRAG

- 37 Hans Kronning: *Om villkorskonstruktioner*
- 55 Frederick Whitling: *Kungen som grävde. Gustaf VI Adolf som arkeolog och kulturmecenat*
- 69 Gunnar Bjursell: *Den kulturella hjärnan*
- 85 Heikki Pihlajamäki: *Kolonialismen och den europeiska rättens första globalisering 1500–1800*
- 97 Gunnel Cederlöf: *Migrationsströmmar, kapital och tillfälligheter. Indien och Skandinavien under den industriella vändningen*
- 121 Anna Larsdotter: *Rettigska samlingarna*
- 143 Jenny Andersson: *Marknadsrevolution uppifrån och nerifrån*

- 157 Susanne Thedéen: *Framtiden och forskningen. Aktuella frågor på Riksantikvarieämbetet*
- 169 Mohammad Fazlhashemi: *Hoten mot den akademiska friheten*
- 179 Torun Lindholm Öjmyr: *Hur kan vi motverka kunskapsresistens?*

ÅRSBERÄTTELSE, FÖRTECKNINGAR ÖVER LEDAMÖTER,
AKADEMIFORSKARE OCH PERSONAL

- 193 Ständige sekreterarens årsberättelse
- 199 Vitterhetsakademiens kulturfastigheter
- 211 Årsberättelser från vissa forskningsföretag m.m.
- 223 Publikationer utgivna 21.3.2024–20.3.2025
- 225 Alfabetisk förteckning över Akademiens ledamöter
- 242 Akademiens ledamöter i invalsordning
- 245 Ledamöternas fördelning på klasser
- 247 Avlidna ledamöter 21.3.2024–20.3.2025
- 248 Akademiens utskott och nämnder
- 254 Vitterhetsakademiens akademiforskare
- 255 Akademiens personal

HEIKKI PIHLAJAMÄKI

*Kolonialismen och den europeiska rättens
första globalisering 1500–1800*

RÄTTENS GLOBALISERING HAR SKETT i flera skeden, beroende även på hur begreppet definieras. Om vi definierar rättens globalisering som att en viss eller flera rättsordningar sprider sig till flera kontinenter, så kan den första globaliseringen placeras i samband med den tidigmoderna koloniseringen, som huvudsakligen genomfördes av Portugal, Spanien, England och Förenade Nederländerna. Alla de här kolonialimperierna sträckte sina rättsordningar till flera världsdelar. Av de europeiska staterna hade dessutom Danmark, Frankrike, Ryssland och Sverige egna kolonier. Den rättsliga globaliseringens andra våg inföll på 1800-talet, då även andra europeiska stater deltog i koloniseringen samtidigt som de moderniserade europeiska rättsideologierna spreds över världen. Den tredje globaliseringen brukar placeras efter andra världskriget och an knyter till de internationella människorättskonventionernas frammarsch. Sedan dess har rättens globalisering fortsatt i flera vågor. I detta sammanhang får jag nöja mig med att hänvisa till den internationella handelsrättens kraftiga spridning under de senaste årtiondena.

Här koncentrerar jag mig på den första globaliseringsvågen. Den tidigmoderna koloniseringen hade redan från början en juridisk dimension. Den påvliga bullan *Inter caetera* (1493) av Alexander VI gav erövringen av Nya världen juridisk legitimation genom att fastställa gränsen mellan

Spaniens och Portugals dåvarande och kommande utomeuropeiska besittningar. Den portugisiska kungen var emellertid inte nöjd med bullans oklara formulering. Den justerades i och med Tordesillasfördraget redan följande år. Gränsen sattes nu på en meridian 370 leguas väster om Kap Verdeöarna. Spanien fick kontroll över territorierna väster om linjen, medan Portugal fick alla de territorier som låg öster om linjen. Spanien fick alltså största delen av Nord- och Sydamerika. Portugals del omfattade Afrika och Asien samt dagens Brasilien. För att hela världen skulle kunna delas behövdes det naturligtvis en gräns även på andra sidan av jordklotet. Den fastställdes i Zaragozafördraget (1529) till 297,5 leguas öster om Kryddöarna. Områden väster om linjen tilldelades Portugal och de som låg på andra sidan kom att tillhöra Spanien.

Ur juridisk synvinkel såg nu allt bra ut för Portugal och Spanien. Världen hade delats mellan dem, och Tordesillasfördraget hade till och med fått påvens välsignelse. Det var dock ingen tillfällighet att påvens medverkan inte ansågs nödvändig när Zaragozafördraget förhandlades fram; ingen av de andra europeiska makterna hade godkänt Tordesillasfördraget. Reformationen hade kommit emellan och påvens universella auktoritet hade försvunnit för gott. Tordesillasfördraget var i alla fall det bästa man kunde åstadkomma vid 1400-talets slut, åtminstone ur de iberiska kolonialmakternas synvinkel.

Mera konkreta åtgärder behövdes: de nyerövrade områdena skulle organiseras juridiskt. Jurister brukar använda vad de har, och det gjorde de även nu. De iberiska juristerna använde naturligtvis sina egna rättsordningar som utgångspunkt för den rättsliga organiseringen i Nya världen.

Det är emellertid inte enkelt att säga vad som egentligen globaliserades. Det var nämligen inte till exempel den spanska rätten som sådan som exporterades till kolonierna i Amerika. Slutet av 1400-talet eller början av 1500-talet var ännu inte den nationella rättens tid, och det fanns egentligen inget sådant som ”spansk rätt”. Alla kungadömen som tillhörde de spanska monarkerna hade ett eget rättssystem, eller i de flesta fall flera. Kolonialrätten baserades först och främst på den kastilianska rätten.

Den kastilianska rätten gick inte heller att exportera som sådan till kolonierna. Den bestod av flera komponenter och lager, varav endast en del var gemensamma för hela Kastilien. Kung Alfons X:s lagsamling *Siete Partidas* från 1200-talets mitt och *Leyes de Toro* från 1500-talets början var viktiga rättskällor för hela riket. Därtill kom den katolska kyrkans kanoniska rätt, som reglerade betydande livsområden, från äktenskap till domstolsprocesser och fattigvård. Den tidigmoderna europeiska rätten var inte heller endast skrivna lagar eller sedvanerätt, utan rättsvetenskapen spelade även en betydande roll i formandet av de europeiska rättsordningarna. De lokala iberiska *fueros* (sedvanerätterna) eller stadslagarna spelade naturligtvis ingen roll i kolonierna.

De europeiska rättsreglerna räckte inte till i de nya och helt olika omständigheter som européerna stötte på. Det blev därför vanligt att speciallagstiftning gjordes för kolonier. De enorma avstånden samt nya folkgrupper och produkter förorsakade även utmaningar som gjorde det omöjligt att formulera all rätt utifrån de europeiska metropolerna. Lokala domstolar och lagstiftningar blev snart nödvändiga i nästan alla europeiska kolonier. Som resultat av allt detta blev kolonialrätten annorlunda än rätten i Europa.

Det spanska Amerika och Nederländska Ostindien tjänar här som exempel på hur kolonialrätten utformades. Såsom vi kommer att se närmade sig Spanien och Nederländerna kolonialrätten på ganska olika sätt, vilket ger återverkningar än i dag. Innan jag går till mina exempel är det emellertid nödvändigt att kort behandla den europeiska rättens struktur vid den första rättsliga globaliseringens början.

De europeiska konglomeratdynastierna och den tidigmoderna rättens struktur

Enligt det tidigmoderna rättstänkandet var kolonialrätten inte sin egen rättsordning och separat från metropolens rätt. Tidigmoderna europeiska stater var organiserade i form av konglomeratdynastier. Efter tidens expansionslogik och som en följd av krig eller strategiska äktenskap till-

lades olika områden till de existerande. Det var snarare en regel än ett undantag att de tillfogade områdena fick behålla sina rättsordningar. Det skulle ha varit praktiskt svårt eller till och med omöjligt att ändra dem så att de motsvarade den ledande politiska enhetens system. Ofta var det också strategiskt klokare att låta det erövrade områdets eliter behålla sin rätt. Från och med 1400-talets slut grundades överdomstolar i många europeiska länder som med hjälp av sin rättskipning försökte övervaka imperiets olika rättsordningar. De mest kända exemplen är Tysk-romerska kejsarrikets Rikskammarrätt (*Reichskammergericht*) och Rikshovråd (*Reichshofrat*), båda från slutet av 1400-talet. De svenska hovrätterna från 1600-talet tillhör samma serie av europeiska överrätter.

Den förmoderna rättsteorin hade anpassats till de existerande politiska strukturerna. Enligt den härskande "statutteorin" skulle man alltid först försöka lösa ett juridiskt problem med hjälp av lokala rättsregler. De kunde vara antingen skrivna eller sedvanerättsliga. Om lokala regler inte fanns eller ifall de teg om problemet, skulle man försöka hitta tillämpliga regler i den näst största politiska enheten och dess rättsregler. Till syvende och sist kunde man alltid tillämpa den europeiska *ius commune*, det vill säga den vetenskapliga romersk-kanoniska rätten. Därför använder forskarna ibland begreppet *ius commune*-rättsstruktur.

Kolonialmakterna använde sig av den ovannämnda statutteorin, som jag kommer att belysa med två exempel. Det första exemplet är Spanien och det andra Nederländerna.

De lokala urfolkens rättssystem kategoriserades som sedvanerätt, eftersom de säkert påminde spanjorerna om deras egna sedvanerätter på Iberiska halvön. Urfolkens rätt tillämpades på deras rättssaker i deras egna domstolar, medan spanjorerna använde den spanska rätten i sina domstolar. Ibland var det också möjligt att ursprungsamerikanernas domstol tillämpade spansk rätt och tvärtom.

Hierarkiskt ovanför de här lokala rätterna stod skriven rätt som kunde komma från åtskilliga rättsliga aktörer, som alla hade *iurisdictio*, det vill säga rätt att både tillämpa lag och ge rättsregler. Högst i hierarkin var

Kungliga och högsta rådet för indierna (*Realy Supremo Consejo de Indias*), som ledde verksamheten i Spanien. Det var samtidigt högsta domstol i amerikanska civilrättsliga saker – straffall kunde inte överklagas till rådet. På andra sidan Atlanten stod vicekonungar på hierarkins topp. Efter dem kom överrätter (*audiencia*), guvernörer och stadsstyrelser (*cabildo*).

En väsentlig skillnad mellan den spanska kolonialförvaltningen och dess nederländska motsvarighet i Asien var att nederländarna hade utlokaliserat sin förvaltning till Nederländska ostindiska kompaniet (Vereenigde Oostindische Compagnie, VOC). Dess ledning bestod av en styrelse, *Heeren XVII* ("de sjutton herrarna"), som satt i Amsterdam. Styrelsen var emellertid ingen domstol och deltog inte i den dagliga förvaltningen av kolonierna.

Den högsta domstolen och det administrativa organet för alla de nederländska besittningarna i Asien var Höga regeringen (*Hoge Regering*). Den grundades 1609 och bestod av en generalguvernör och Indiska rådet (*Raad van Indië*). Eftersom maktfördelningsläran ännu inte fanns hade Höga regeringen också lagstiftande makt.

Efter att VOC erövrade Jakarta 1619 grundades därtill Justitierådet (*Raad van Justitie*) som blev appellationsdomstol, medan Indiska rådet behöll sin ställning som högsta domstol. I grövre kriminalärenden och vissa civilmål var Justitierådet också första instans, medan Stadsrådet (*Schepenbank*) var ansvarigt för andra brott- och civilmål. Såsom var typiskt för tidigmoderna städer i Europa, fanns det i staden också andra administrativa enheter som hade domstols- och regleringskompetens.

Det juridiska läget i Nederländska Ostindien var synnerligen pluralistiskt. Till exempel "främlingar", asiater som inte utgjorde lokalbefolkning (i praktiken oftast kinesiska), kunde välja mellan Justitierådet och Stadsrådet. Om en kines fick sin rättssak prövad inför Stadsrådet, satt huvudmannen i den kinesiska gemenskapen som medlem i rådet.

Förhållandet mellan de nederländska myndigheterna och lokalbefolkningen var helt annorlunda än det mellan den spanska förvaltningen och urfolken i Amerika. Nederländarna var länge, åtminstone till mitten

av 1700-talet, främst intresserade av handelsrelationer. De ingick handelsavtal med lokala härskare som ofta gav nederländarna monopol på vissa produkter men lämnade lokala furstar ansvariga för förvaltning och rättskipning.

Politiregler – det tidigmoderna Europas modernaste lagstiftning

Enligt statutteorin hade alltså lokal reglering preferens över den mera allmänna rätten. Lokala rättsnormer hade emellertid vanligen lite att göra med civil-, straff- eller processrätt. De här rättsområdena reglerades såväl i Europa som i kolonierna av *ius commune*, den romersk-kanoniska rätten, som var sig mycket lik i de olika delarna av Europa. De lokala rättsreglerna bestod först och främst av politiförordningar och urfolksrätt. Vi börjar med politi.

Det etymologiska ursprunget till ordet politi härrör från den grekiska termen *politia*. I juridiska texter började begreppet likväl användas först i 1400-talets Frankrike och Tyskland. Politi refererade då till ”god ordning” som ett övergripande begrepp och mål för en gemenskap eller stat. Denna ”goda ordning” uppnåddes och upprätthölls med hjälp av politiförordningar (ty. *Policeyordnung*). Om man jämför politi med modern lagstiftning motsvarar den närmast förvaltningsrätt.

Tusentals sådana förordningar utkom från och med 1400-talet i praktiskt taget alla delar av Europa, om än i olika format och under olika perioder. Politiförordningar passade särskilt väl för koloniseringen av andra kontinenter, där – sett med europeiska ögon – ingenting var gammalt och värt att bevara. I och med koloniseringen var allt nytt eller på väg att skapas. Alla expanderande europeiska imperier använde politi, tidens mest avancerade och flexibla regleringsteknik, inte endast för att organisera och upprätthålla den moderna staten utan även för att organisera sina koloniseringsinsatser.

De nederländska, portugisiska, engelska och spanska koloniala politiförordningar som infördes i kolonierna från de europeiska centren var betydligt mindre talrika än till exempel de tyska kejsarliga reglementen.

De förordningar som utfärdades i de europeiska huvudstäderna för andra kontinenter koncentrerade sig på frågor som var värda att reglera från metropolen. Med tanke på den enorma variation av territorier som varje imperium hade förvärvat skulle det ha varit omöjligt att reglera dem i detalj. De flesta politiärenden reglerades på olika regionala eller lokala nivåer. Som den argentinske rättshistorikern Víctor Tau Anzoátegui påpekar är det dock nödvändigt att komma ihåg att ”utarbetandet av [normerna] vanligtvis inte var en ensidig handling av den eller de som undertecknade [dem] utan var resultatet av en överenskommelse mellan de olika myndigheterna [...] med konsensus av [...] ministrar, rådgivare och utövare”.¹ Även här var den flexibilitet som låg till grund för idéerna om politin en fördel, eftersom regeringen kunde formas så att den passade lokala omständigheter och intressen.

Urfolkens och deras rättssystem

Urfolkens rättsordningar erkändes också praktiskt taget från början av den spanska erövringen. År 1555 utfärdade den tysk-romerske kejsaren Karl V en lag som förklarade att ”de lagar som indianerna hade” skulle respekteras liksom ”nya lagar som de skulle stifta”. De inhemska lagar som kejsaren hänvisade till var oskrivna, alltså något som den europeiska rättsteorin skulle kategorisera som sedvanerätt. Följaktligen följde det spanska förhållningssättet till urfolksrätt samma teori som rättslärderna hade utvecklat för sedvanerätten i Europa. Rättsliga seder var tillämpliga, men endast om de uppfyllde vissa kriterier. De kunde inte motsäga kungliga lagar eller naturrätten, och de måste vara ”goda”. Enligt Bartolomé las Casas, och många andra 1600-talsförfattare, måste ”goda seder, av vilka det fanns några, särskiljas från dåliga”. Detta innebar, återigen precis som i Europa, att domare och advokater hade en nyckelroll när det gällde att avgöra om urfolkslagar skulle erkännas som acceptabla och upprätthållas, och i så fall vilka. I praktiken övergick domstolarna ofta till skrivna spanska lagar, och under 1600-talet avtog gradvis det lärda intresset för den inhemska rätten.

Under VOC-perioden visade däremot nederländska rättslärda föga teoretiskt intresse för urfolksrätten. Det är dock tydligt att den tillämpades i domstolar som var inblandade i inhemska mål. Det dualistiska – eller kanske snarare pluralistiska – rättssystemet blev dock nödvändigt att formulera mer explicit när VOC:s territorium i mitten av 1800-talet expanderade djupare in i Java och andra områden i övärlden. Ursprungsbefolkningen utanför städerna fortsatte under sin lag. För sin förvaltning inrättade VOC domstolar (*landraad*). De övriga etniska grupperna – exempelvis kineser och araber – lämnades att styra sig själva, även inom staden Batavia, där de förväntades bo i egna kvarter. I varje kvarter var en lokalt utsedd officer ("kapten") ansvarig för rättskipningen.

Som de nederländska historikerna Alicia Schrikker och Dries Lyna har visat skilde sig VOC-domstolarnas funktion från region till region, beroende på vilken typ av interaktion som uppstod mellan bolaget och lokala makthavare. VOC-domstolarna samverkade alltid med inhemska institutioner för konfliktlösning, vilket inkluderade kungliga domstolar och byråd. Domstolarna verkade således inte i ett rättsligt vakuum utan snarare i samspel med andra lokala institutioner för konfliktmedling. Även om appellvägarna, som kulminerade i justitierådet i Batavia, utvecklades från början, bör lagstiftning i det nederländska imperiet i Asien samtidigt förstås som en "horisontell process där olika normativa institutioner verkade samtidigt inom den sociala, kulturella och religiösa sfären".²

En av de viktigaste idéerna bakom den nederländska rättsförvaltningen var att se till att VOC-tjänstemän fortfarande lydde under nederländsk lag, som innefattade de stadgar som gavs för Nederländska Ostindien och senare sammanställdes i Bataviska stadgan (1642). Det var inte realistiskt eller nödvändigt, ur kompaniets synpunkt, att ens försöka underställa urfolken eller andra befolkningsgrupper nederländsk rätt. I örikets avsides belägna områden var VOC:s styre beroende av fördrag som ingåtts med ursprungshärskares, som tog hand om rättskipningen enligt den inhemska lagen. VOC-tjänstemän åtnjöt i sin tur extrater-

ritorialitet vart de än gick. De utslöts med andra ord från de infödda härskarnas jurisdiktion.

Religionens betydelse

En av de största skillnaderna mellan den spanska normativa pluralismen och den nederländska gäller religion. Både spanska och nederländska erövrare använde religionen som en viktig legitimationsgrund för kolonialismen. Spridning av den katolska tron var från första början orsaken till att påven hade godkänt koloniseringen av en främmande kontinent och ett främmande folk. Det var enligt vissa spanska teologer också evangelisationen som under vissa omständigheter kunde rättfärdiga krig mot lokala befolkningar.

Den spanska teologin under 1500- och 1600-talet var mycket juridiskt inriktad och gick mycket djupt in i den juridiska sfären. Forskning har visat hur Salamancaskolans moralteologer – Leonard Lepsius, Francisco de Soto och andra – moderniserade till exempel avtalsrätten för att den skulle svara mot dåtidens kommersiella behov. Moralteologi var nödvändigt därför att varje katolik var tvungen att bikta sig åtminstone en gång per år. Prästerna som tog emot bikt måste kunna bestämma huruvida olika dåd var emot lagen och syndiga. Den kanonistiska rättsvetenskapen jämställde ”biktstolen” med de vanliga domstolarna. Biktstolen var ett ”internt” forum (*forum internum*), medan den vanliga domstolen kallades för ett ”externt” forum (*forum externum*). Den ena var inte mindre juridisk än den andra. Moralteologin förekom i många varianter, från vetenskapliga traktater till mer praktiska guideböcker för mindre lärda präster och legofolk. Den här typen av litteratur kom att spela en stor roll i den normativa världen i Spaniens amerikanska kolonier.

Den nederländska, kalvinistiska teologin däremot hade så gott som inget intresse för mer detaljerade och praktiska juridiska frågor. Orsaken härtill är klar: i de protestantiska inriktningarna spelade bikten en betydligt mindre roll än i katolicismen, och *forum internum* fanns inte längre. Juridiken kunde därför lämnas åt juristerna.

Vad blev kvar av kolonialismen?

Den postkoloniala teorin har åtminstone sedan 1970-talet behandlat kvarblivande effekter av kolonialismen i olika delar av världen på konst, språk, politik och ekonomi. Dagens hierarkiska sociala strukturer bygger i många länder ännu i dag på det koloniala förflutna, av vilket olika former av slaveri ofta var en viktig del. Detta är endast ett exempel, och det skulle vara lätt att nämna många fler. Men hur ser bilden ut om man riktar blicken mot rätten och rättshistorien?

Det går inte heller här att låta bli att konstatera väsentliga skillnader mellan olika före detta kolonier. Vi börjar igen med Latinamerika och dess rättsliga förflutna. Såsom redan konstaterats blev de lokala rättsordningarna, även om de fick en viss plats i den amerikanska rättspluralismen, så småningom svalda av den spanska kolonialrätten redan före 1800-talet och oavhängighetsrörelsen. De nya amerikanska nationerna byggde sin nationella lagstiftning och sina kodifikationer på samma *ius commune*-tradition som de delade med de europeiska nationerna. Formellt hade de nya lagarna ingenting att göra med Europa, men innehållsmässigt nästan allt. Mycket lite av urfolkens rättsordningar överlevde processen.

Detta betyder dock inte att det inte skulle ha blivit någonting kvar. Spänningen mellan kolonialrätten och urfolkrätten är fortfarande ofta konstaterbar, även om skillnaderna mellan latinamerikanska länder är stora. I några länder, såsom Uruguay, är rättsordningen helt europeisk. Mexiko, Brasilien, Chile och Bolivia är däremot exempel på länder där urfolkrätten fortfarande ständigt finns på den samhällsliga agendan. Ecuadors grundlag ger naturen eller *Pachamama* juridisk personlighet, och den mexikanska grundlagsändringen av 2024 erkänner de inhemska folkgruppernas rätt att organisera sin interna förvaltning och ”tillämpa och utveckla sina egna normativa system vad gäller reglering och lösning av interna problem”. Sedan är det en helt annan sak vilken praktisk betydelse grundlagsnormerna får.

Den moderna rättshistorien i Nederländernas kolonier skiljer sig väsentligt från Latinamerikas rättsliga förflutna. Som det framgår ovan visade VOC föga intresse för inhemska rättsordningar. Under 1800-talets senare hälft och fram till 1920, när VOC sedan länge slutat att existera och den koloniala förvaltningen övergått till den nederländska staten, ändrades situationen. Kolonialstaten tog kontrollen över de inhemska rättsordningarna genom att, med hjälp av rättsvetenskap och etnografi, konstruera en ”inhemsk” rättsordning (*adat*) – eller egentligen flera. Den baserades på urfolksgruppernas rättsnormer men hade även starkt inflytande av västerländsk rätt och islam. Cornelius van Volenhoven, den mest kända av de nederländska *adat*-forskarna, delade in Nederländska Ostindien i 19 regioner och publicerade deras *adat* i 45 volymer.

Oberoende av hur mycket *adat* har att göra med de ursprungliga urfolksrätterna, spelar den ändå en klart viktigare roll i den indonesiska rättspluralismen än motsvarande inhemska rättsordningar i Latinamerika. Skillnaden är svår att förklara utan att ta upp den spårbundenhet som leder en tillbaka till kolonialismens tid. Spanjorerna var mycket mera effektiva i att etablera sin egen rätt än nederländarna, som – av praktisk-ekonomiska skäl – lämnade mer utrymme för inhemska rättsnormer. Därtill kom den vetenskapliga kodifieringen – eller egentligen skapandet – av *adat* i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Trots all kritik som kan riktas mot de nederländska vetenskapsmännens eurocentrism, så gjorde de i alla fall den inhemska rätten synbar. Efter president Suhartos fall 1998 och övergången till demokrati har häftiga diskussioner kring *adat* fortsatt. Begreppet anknyts ofta till idéer om alternativ konfliktlösning, ”levande” sedvanerätt och politisk decentralisering. Även om det fortfarande råder olika åsikter om vad *adat* egentligen består av, anses den vara en av den indonesiska rättens tre huvudkomponenter tillsammans med den ”nationella” (västerländska) och islamiska rätten.

Föredrag den 1 oktober 2024. Heikki Pihlajamäki mottog Gad Rausings pris för framstående humanistisk forskargärning 2024.

N O T E R

1. Victor Anzoátegui Tau 1983. *Los bandos de buen gobierno de Buenos Aires en la época hispánica*, Valladolid: Casa-Museo de Colón, s. 54.
2. Alicia Schrikker & Dries Lyna 2019. "Threads of the legal web: Dutch law and everyday colonialism in eighteenth-century Asia", i Griet Vermeesch, Manon van der Heijden, Jaco Zuijderduijn, *The uses of justice in global perspective, 1600–1900*, London: Routledge, s. 42–56, citat från s. 45.